

فهم و برداشت از سیره ائمه(ع) با یک یا چند روایت ممکن نیست

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان اینکه امام مقوله‌ای فرازمانی است اضافه کرد: رفتار و گفتار ائمه(ع) پاسخی به نیازهای دورانشان بود، باید شرایط امروز خود را به خوبی درک کنیم ...

ایکنا. عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با بیان اینکه امام مقوله‌ای فرازمانی است اضافه کرد: رفتار و گفتار ائمه(ع) پاسخی به نیازهای دورانشان بود، باید شرایط امروز خود را به خوبی درک کنیم و ببینیم وضع امروز منطبق با زمانه کدام یکی از ائمه(ع) است؛ اگر منطبق با زمان امام حسن(ع) است، یک نوع رفتار و اگر متناسب با دوران امام صادق(ع) است، رفتار متناسب با آن دوره را داشته باشیم.

سیدسجاد ایزدهیالگوگیری از سیره و سنت معصومین(ع) با توجه به اعتقاد شیعه به عصمت ائمه(ع) از موضوعات بسیار مهم تشیع است. نحوه الگوگیری و قیود آن و اینکه چه کسی توان برداشت از سیره ائمه(ع) را دارد و زندگی ایشان با توجه به بُعد زمانی و مکانی چقدر قابل قیاس با دوره کنونی است موضوعاتی هستند که خبرنگار ایکنا آنها را با حجت الاسلام والمسلمین سیدسجاد ایزدهی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، مطرح کرده است که پاسخ‌های او را در ادامه می‌خوانید:

ایکنا - آیا زندگی ائمه(ع) با توجه به فاصله زمانی و اقتضات روز قابل الگوپذیری است و این الگوپذیری باید چه قیود و شرایطی داشته باشد؟

به نظرم نه فقط از یک ماجرای واقعی و مستند به منابع معتبر که برای ما حجت است، بلکه از رمان و داستان هم می‌توان الگو و عبرت گرفت، زیرا هر داستان و تاریخ و ماجرای ملاک‌هایی دارد و این ملاک‌ها می‌تواند در زمان‌های بعد موجود و قابل بهره‌برداری باشد. وقتی رمان فقط برای خواندن نیست بلکه برای اثرپذیری هم هست، پس کسانی که می‌گویند نمی‌توان از وقایع تاریخی الگو گرفت، قطعاً دچار اشتباه شده‌اند.

در قضایای واقعی این اتفاقات در زمان‌هایی رخ می‌دهد که شرایط متناسب با خود را دارد و افراد هم رفتارهای متناسب با آن معضل انجام می‌دهند؛ اینکه چه بازخوردی متناسب با سطح یک واقعه در تاریخ از سوی افراد کنشگر انجام شده است برای نسل‌های بعدی هم درس‌هایی دارد. در این بین سیره و روش اهل بیت(ع) به عنوان کسانی که فعل و قول و تقریر آنان، حجت است برای نسل‌های بعد قابل الگوست. بنابراین اگر کسی بگوید سیره ائمه(ع) فقط برای دوران آنان بود، معنایش از بین رفتن حجیت رفتار، قول و تقریر ائمه(ع) است و دین این را نمی‌پذیرد.

لذا اصل اینکه سکوت ائمه(ع)، قول و فعل آنها حجت برای دیگران است قابل تردید نیست، ولی نکته اصلی این است که با مجموعه سیره‌های مختلفی از سوی ائمه(ع) مواجه هستیم، زیرا زمان زندگی آنها متفاوت بوده است و هر کدام با مسائل و موضوعات متفاوتی مواجه بودند؛ امام حسن(ع) صلح، امام حسین(ع) قیام، امام سجاد(ع) در قالب ادعیه به منظور رواج توحید اقدام و در قالب دعا با خلافت جور زمان خود مبارزه کردند.

چون رفتار و گفتار ائمه(ع) پاسخی به نیازهای دورانشان بود، آیا می‌توان گفت سیره امام سجاد(ع) و امام حسین(ع) و امام صادق(ع) در یک زمان برای همه حجت است؟ جواب منفی است، زیرا نمی‌توان در زمان جنگ به سیره صلح امام حسن(ع) و در زمان صلح به سیره قیامی امام حسین(ع) تمسک کرد و الگو گرفت. از این رو باید شرایط امروز خود را به خوبی درک کنیم و ببینیم وضع امروز منطبق با زمانه کدام یکی از ائمه(ع) است؛ اگر منطبق با زمان امام حسن(ع) است، یک نوع رفتار و اگر متناسب با دوران امام صادق(ع) است، رفتار متناسب با آن دوره را داشته باشیم. حتی یک امام در طول حیات خود سیره‌های مختلفی را اتخاذ کرده است؛ مثلاً امیرالمؤمنین(ع) در زمان پیامبر(ص) سخنرانی نداشتند و نکته‌ای نمی‌گویند و اطاعت می‌کنند؛ وقتی خلفا روی کار بودند ابتدا بیعت نکردند، ولی مجبور شدند و بعد سکوت اختیار کردند و اگر مشورتی از ایشان خواستند انجام می‌دادند و بعد با درخواست عمومی مردم خلافت را به دست گرفتند. بعد از مدتی وقتی با اهل جمل روبه‌رو شدند اسرای آنها را آزاد کردند، ولی وقتی با خوارج مواجه شدند چنین کاری نکردند. بنابراین باید براساس موضوع دوره خود به یک سیره تمسک بجویم نه اینکه یک سیره را انتخاب کنیم و بخواهیم زمانه خود را با آن منطبق کنیم. در این صورت ممکن است مرتکب خطا شویم و در موقع صلح به جنگ و برعکس روآوریم.

ایکنا - آیا سیره امیرالمؤمنین(ع) در زمان خلافت برای امروز حجت است؟ آیا می‌توان امروز و آن دوره را مقایسه کرد؟

سیره ایشان برای تمام دوره ها از جمله امروز حجت است، ولی مسئله این است که در زمان امام علی(ع) مانند هر زمان و حکومت دیگری چون انسان ها در مقام کارگزار حضور داشتند و انسان ها دارای حب شهوت و مال و امیال هستند و مرتکب خطا می شوند، در این دوره هم این مسائل وجود داشت. حضرت به ظاهر کارگزاری اعتماد کرد و به او مسئولیت داد، ولی وقتی این فرد به قدرت رسید خیانت کرد یا مرتکب یکسری خطاهایی شد.

بنابراین این موضوع در هر مسلک و مذهب و سرزمینی رخ می دهد، ولی آیا حضرت علی(ع) سازوکاری برای مقابله با خطاها و خیانت ها داشتند و امروز آن سازوکارها برای اداره کشور قابل استفاده است؟ همان طور کلیات سیره امام(ع) قابل استفاده است؛ مثلاً ایشان بازرسانی برای استانداران خود می گماشتند و نظارت هایی داشتند تا فساد کمتر شود.

امام شرایطی را فراهم کردند که مردم به راحتی می توانستند با ایشان صحبت کنند و گزارش وضعیت کشور را ارائه بدهند. همچنین امام به محض اینکه کسی مرتکب خلافی می شد او را عزل می کردند. بنابراین امیرالمؤمنین(ع) برای برخورد با فساد سازوکار معینی دارند و باید سیستمی را برای مبارزه با فساد تعریف کنیم که متناسب با شرایط روز و ابزار و امکانات امروزی باشد. بنابراین امکان هماهنگی با سیره امام علی(ع) وجود دارد، ولی اینکه در جزئیات و روش بتوان تغییراتی دارد متناسب با شرایط زمانی و مکانی و پیشرفت های امروزی است. این سخن هم که گفته می شود فسادهای امروز کمتر یا بیشتر از دوره امام علی(ع) است ربطی به سیره ندارد و ناشی از فضای موجود و زیست محیط حاکم بر جامعه است که موضوع و مسئله سیره است نه خود سیره.

ایکنا - آیا برداشت و فهم از سیره ائمه(ع) شرایط خاصی دارد، زیرا ممکن است هر سخنران یا واعظ و مداحی برداشتی از سیره و زمانه امام علی(ع) داشته باشد و آن را درست تلقی کند.

برداشت و فهم سیره با یک روایت و چند روایت ممکن نیست تا بخواهیم برای امروز الگویی ارائه بدهیم؛ مثلاً عده ای می گفتند چنانچه امام خمینی(ره) جام زهر را با پذیرش قطعنامه پذیرفتند رهبری هم در یکی دو دهه بعد باید این کار می کردند، ولی مقام معظم رهبری فرمودند امروز در شرایط امام حسین(ع) قرار داریم نه امام حسن(ع). بنابراین فهم شرایط خیلی مهم است. باید سیره همه ائمه(ع) را آن هم با همه ابعاد آن بفهمیم تا بتوانیم تحلیل و برداشت درستی داشته باشیم.

برخی می گویند امام حسن(ع) صلح کردند و امروز باید با آمریکا صلح کنیم یا در زمان امام حسین(ع) برخی می گفتند معقول نیست که تعداد کمی مثلاً بیش از ۷۰ نفر در برابر چند هزار نفر بجنگند، ولی امام حسین(ع) فرمودند: «مثلثی لا یبایع مثل یزید.» حتی دوستان و بستگان امام حسین(ع) به ایشان گفتند که به نفع شماست با یزید بیعت کنید. بنابراین شناخت موضوع مسئله دقیق و مهمی است که یک مجتهد و فقیه می تواند آن را درک کند و تشخیص موضوع بر حکم هم اهمیت دارد. بنابراین استناد به یک روایت و حدیث درست است، ولی کافی نیست. اگر کسی قرصی را بی موقع مصرف کند نه تنها درمان نخواهد شد، بلکه ممکن است فوت کند و تشخیص دارو با متخصص است و تشخیص سیره هم با فقیه است تا بتواند شرایط جامعه را بر سیره منطبق کند. لذا کار هر کسی نیست و کار فرد متخصصی است که زمانه را می شناسد و به سیره مسلط است.

ایکنا - گاه برخی به تحلیل عقلانی وقایع دوران ائمه(ع) می پردازند، ولی وقتی به برخی رفتارها می رسند و نمی توانند آن را تحلیل کنند، به علم غیب و عصمت ائمه(ع) استناد می کنند. اگر ملاک علم غیب و عصمت باشد، بخشی از سیره غیرقابل الگو خواهد بود؟

امام مقوله ای فرازمانی است و علم و حکمت او هم اختصاص به خودش دارد، ولی این الگوبرداری از سیره او نیست، زیرا اگر نباشد مانند قرآنی است که فقط آن را روی طاقچه بگذاریم و خاک بخورد، امامی که نتوان از سیره او استفاده کرد ثمری ندارد، زیرا امامت راهبری جامعه است. اما الگوبرداری ناظر به علم غیب امام نیست، بلکه ناظر به نگاه راهبردی و بلند امام(ع) است؛ امروز می فهمیم که غرض از ۲۵ سال خانه نشینی امام علی(ع) چه بود؟ وگرنه ایشان باید حق خود را می گرفتند، ولی برای اینکه نهال نوپای اسلام از بین نرود تن به این مسئله دادند و از سخنان آن حضرت هم برمی آید و یا قیام و قعود امام حسن(ع) و امام حسین(ع)، مبتنی بر نگاه درازمدت و آینده نگرانه است نه فقط برای همان مقطع زمانی و همین جنبه قابل الگوبرداری است.

در دوره امام صادق(ع) برخی گفتند که بنی امیه ضعیف شده است و شما قیام کنید، ولی ایشان فرمودند الان موقعیت مناسبی نیست و به نشر معارف دینی پرداختند و الان بیشترین روایات را از ایشان داریم. این نوع نگاه در تمامی حرکات اهل بیت(ع) وجود دارد. البته این عقلانیت مبتنی بر وحی و این رفتار به نفع جامعه است و باید خود را جای امام بگذاریم و اگر دشمن خارجی پشت مرز است، ما حق داریم که با هم اختلاف داشته باشیم؟

گفت وگو از علی فرج زاده